



ENDÜLÜSLÜ MUHAMMED B. GÂLİB ER-RUSÂFÎ VE ŞİİRLERİ

Andalusian Muhammad b. Ghâlib al-Rusâfî and His Poems

Ebuzer SARP

Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye.

Asst. Prof., Süleyman Demirel University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and Literature, Isparta, Turkey.

abuzersarp@sdu.edu.tr, Orcid.org/0000-0003-3129-1093.

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 14 Ekim / October 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 12 Aralık / December 2022

Yayın Tarihi / Published: 31 Aralık / December 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December 2022

Cilt / Volume: 22 Sayfa/Pages: 19-44

Atıf / Citation: Sarp, Ebuzer. "Endülüslü Muhammed b. Gâlib er-Rusâfî ve Şiirleri [Andalusian Muhammad b. Ghâlib al-Rusâfî and His Poems]". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZİFDER]-Bozok University Journal of Faculty of Theology [BOZİFDER]* 22 (Aralık / December 2022): 19-44.

<https://doi.org/10.51553/bozifder.1189534>

Etik Beyan/ Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Ebuzer SARP**).

İntihal/ Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Öz

Endülüs'te 13. yüzyılın ortalarına kadar yaklaşık bir asır hüküm süren Muvahhidler Devleti döneminde yaşamış olan en önemli şairlerden birisi Muhammed b. Gâlib er-Rusâfî'dir (ö. 572/1177). Günümüze ulaşan şiirlerinde birçok temayı işlediği görülmektedir. Yaşadığı dönemin Murâbitlar Devleti'nin sonu ve Muvahhidler Devleti'nin ise başlangıcına tesadüf etmesi şairin sosyolojik olarak kaotik bir ortamda hayat sürdüğü anlamına gelmektedir. Bu geçiş dönemine şahit olması, şairin edebî ürünlerini incelemeyi daha ehemmiyetli hale getirmektedir. Diğer yandan İbn Hafâce (ö. 533/1139) ve İbnü'z-Zekkâk (ö. 530/1137) gibi Endülüs'teki 12. yüzyılın zirve şairlerinden hemen sonra yaşaması ve onlarla olan etkileşimi de onun şiirlerinin değerini artırmaktadır. Bu çalışma, Rusâfî'nin şiirlerini yapı ve içerik olarak incelemeyi, şiirleri üzerinden şairin şahsiyetini, edebî konumunu, yaşadığı dönemi, düşünce dünyasını tespit etmeyi ve onun şairlik yeteneğine dair genel bir tasavvur oluşturmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın hazırlanmasında şairin dîvanının yanı sıra klasik ve modern kaynaklardan da faydalanılmış ve yer yer bu kaynakların değerlendirilmesine değinilmiştir. Şiirler sadece edebî bir metin olarak değil tarihi, sosyal ve psikolojik arka plan dikkate alınarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belâgatı, Endülüs, Muvahhidler, Arap Şiiri, Muhammed b. Gâlib Rusâfî.

Abstract

The Almohad state ruled in Andalusia for about a century until the middle of the 13th century. Muhammad b. Ghâlib al-Rusâfî is one of the most important poets of this period. In his poems that have survived to the present day, it is seen that he deals with many themes. The fact that the period in which he lived coincided with the end of the Almoravid state and the beginning of the Almohad state means that the poet lived in a sociologically chaotic environment. Since the poet witnessed this transitional period, his point of view is more remarkable. On the other hand, the fact that he lived right after the peak poets of the 13th century such as Ibn Khafâja and Ibn Zakkâk and his interaction with them make it important to investigate the poet deeply in terms of literature. This study aims to identify the poet's personality, literary position, period, and world of thought through his poems, and to introduce the poet, who there are not enough studies about him in Turkey. In the study preparation, besides the poet's divan, classical and modern sources that talk about him were also used and the evaluation of these sources was included. Poems have been studied as literary texts considering their historical, social, and psychological backgrounds.

Keywords: Arabic Language and Literature, Andalus, Almohads, Arabic Poem, Muhammad b. Ghâlib al-Rusâfî.

Giriş

Endülüs, Muvahhidler Devleti idaresi altında son kez birlik içerisinde yönetilme şansı bulmuştur. Bunun yanı sıra ilmî, kültürel ve ekonomik olarak da parlak bir dönem yaşamıştır.¹ Bu süreçte Endülüs'te çeşitli alan-

¹ Abdurrahman Ali el-Haccî, *et-Târîhu'l-Endelüsî mine'l-fethi'l-İslâmî hattâ sükûti Gırnâta* (Beyrut:

larda yetişmiş âlimlerin bölgeden (belki de zorunlu olarak) göç ederek birikimlerini Doğu'ya taşıdıkları görülmektedir. Hâzım el-Kartacannî (ö. 684/1285), İbnü'l-Ebbâr (ö. 659/1260), İbn Saîd el-Mağribî (ö. 685/1286), İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240) ve eş-Şüşterî (ö. 668/1269) bu isimlerin en önde gelenleridir. Bu isimlerin göç etmesinin sebebi her ne olursa olsun netice itibariyle büyük bir ilmi ve kültürel birikimi taşıyıp aktarabilecek düzeye ulaşmış olmaları dikkat edilmesi gereken noktadır. Dolayısıyla bu durum, Muvahhidler döneminde bölgenin yaşadığı medeniyet seviyesini gözler önüne sermektedir. Bu gelişim ve olgunlaşma aşamaları edebiyat ve şiir gibi alanlar için de geçerlidir. Ebû Bahr Safvan b. İdris (ö. 598/1202), Esam el-Mervanî (ö. 573/1176), İbn Mücber (ö. 588/1192), Ebü'r-Rebi Süleyman el-Muvahhidî (ö. 604/1207), Mercu'l-Kühl (ö. 634/1236), İbn Sehl el-İsrailî (ö. 649/1251) ve Ebû Abdullah b. Ebbâr el-Kudâî (ö. 659/1260) gibi isimler bu dönemde yetişmiş şairlerdir. Bu şairlerden birisi de Muvahhidler'in ilk döneminde yaşayan Muhammed b. Gâlib Rusâfî'dir (ö. 573/1177).

1. Yaşadığı Dönem

Şairin yaşadığı ilk gençlik dönemi Endülüs'ün zor bir süreçten geçtiği zaman dilimine rastlamaktadır. Bu süreçte hâkim güç olan Murâbitlar'ın çökmeye başladığı ve bölgedeki iktidarını kaybettiği görülmektedir. Bunun sonucunda Endülüs'ün batısında, doğusunda ve orta kısmında birçok ayaklanma ve isyan hareketi yaşanmıştır. Ayaklanmaların ilk kısmı “Müridîn isyanı” olarak isimlendirilmektedir; Meriyye şehrinde İbnü'l-Arif (ö. 536/1141), İşbiliyye şehrinde İbn Berrecân (ö. 536/1141), Şilb şehrinde İbn Kasî (ö. 546/1151) büyük bir nüfuza sahip tasavvufi liderlerdi. Bu isimlerin sahip oldukları güç Murâbitlar'ı rahatsız edecek boyuta ulaşınca İbnü'l-Arif ve İbn Berrecân Merrâkeş'e sürgün edilmiş ve 536/1141 yılında ikisi de orada vefat etmiştir.² En önemli liderlerden ikisinin bu şekilde aynı yılda rastlantısal (!) ölümü aşırı fikirlere sahip İbn Kasî'nin önderliği ele almasının önünü açmış-

Dârü'l-Kalem, 1981), 499.

² Muhammed b. Ebû Bekir b. Hallikân, *Vefeyâtu'l-a'yân ve enbâu ebnâi'z-zamân*, thk. İhsan Abbas (Beyrut: Dârü Sâdir, 1971), 1/169-4/237.

tır. İbn Kasî, birkaç yıl içerisinde güç toplamış ve 539 yılında bugün Portekiz'in güneyinde yer alan Mértola Kalesi'ne saldırarak isyanı başlatmıştır.³ Söz konusu yılı İbnü'l-Ebbâr (ö. 658/1260), Murâbitlar için "Kemirgen Yıl" olarak tanımlamaktadır.⁴ Aynı yıl kadırlardan İbn Hamdîn Kurtuba'da, İbn Adhâ Gırnata'da, İbn Hassûn Málaka'da ayaklanma hareketine yönelmiştir. Ebû Mervân b. Abdulaziz Belensiye'de ve Ebû Ca'fer el-Haşenî ise Mürsiye'de⁵ isyan hareketi içerisinde olmuştur.⁶ Kısaca Endülüs, doğusu, batısı ve orta kısmı ile neredeyse tamamen bir kargaşa ve kaos dönemi yaşamaktadır. 1145 yılından sonra Muvahhidler'in Endülüs'e fetih hareketleri düzenlemesi ile beraber bölgede güven ve sükûnetin sağlandığı ifade edilebilir. Nitekim Rusâfi de Muvahhid Halifesi Abdülmü'min'i (ö. 558/1163) övdüğü şiirinde bu duruma vurgu yapmaktadır:⁷

كَانَ اللَّيْلُ فِي يَدِهِ أَسِيرٌ

تَخَلَّصْنَا بِهَا مِنْ كُلِّ هَمٍّ

Kurtulduk her türlü gamdan onunla, gecenin dizginleri sanki onun elinde.

2. Hayatı

İsmi Ebû Abdillâh Muhammed b. Gâlib er-Reffâ el-Endelüsî er-Rusâfi el-Belensî olan şair, Rusâfa kasabasında geçimini terzilik ve yamacılık ile sağlayan orta halli bir ailenin çocuğu olarak hicrî 536 yılında dünyaya geldi. Doğum tarihi, Merrâküşî'nin (ö. 13. yüzyılın ortaları), Muvahhid Halifesi Abdülmü'min'in hicrî 556 yılında Endülüs'e geliş sırasında şairin henüz yirmi yaşını tamamlamadığına dair verdiği bilgilerden hareketle tespit edilmiştir. Ancak şairin dîvanını neşreden İhsan Abbas (ö. 2003), bu bilgiye tereddütle yaklaşmaktadır. Zira ona göre, halifenin huzuruna şiir söylemek için toplanmış olan bölgenin en iyi

³ Lisânüddin b. Hatîb, *A' mâlu'l-a'lâm fi men büyi'a kable'l-ihtilâm min mülûki'l-İslâm*, thk. Kısravi Hasan Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 2/226-227; Ebû Bekir el-Kudâî İbnü'l-Ebbâr, *el-Hulletu's-siyerâ*, thk. Hüseyin Munis (Kahire: Dârü'l- Maârif, 1985), 2/198.

⁴ İbnü'l-Ebbâr, *el-Hulletu's-siyerâ*, 2/198.

⁵ Lisânüddin b. Hatîb, *A' mâlu'l-a'lâm*, 2/228-233.

⁶ Detaylı bilgi için bk. Abdullatif Dendeş, *el-Endelüs fi nihâyeti'l-Murâbitîn ve müstehelli'l-Muvahhidîn* (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1988), 47-100.

⁷ Muhammed b. Gâlib er-Rusâfi, *Dîvân*, thk. İhsan Abbas (Beyrut: Dârü'l-Şurûk, 1983), 81.

şairleri arasında yer alan Rusâfî'nin bu derece şöhreti henüz yirmi yaşında kazanmış olma ihtimali tartışmaya açık bir konudur.⁸ Ancak o, bu durumun aksini ispat edecek bir delilinin olmadığını da ifade eder.⁹ Sekiz dokuz yaşlarında iken babası ile muhtemelen daha iyi iş olanaklarına sahip olan Malaga'ya göçmüş¹⁰ veya göçmek zorunda kalmıştır.¹¹ Bu şehirde babasının mesleğini öğrenen Rusâfî, aynı zamanda Kur'ân'ı hıfzetmek, Arapça ve din ilimlerini öğrenmek için ilim meclislerine devam etmiştir.¹² Şairlik yeteneğinin bu şehirde çok erken yaşlarda ortaya çıktığı rivayet edilir.¹³ Kaynaklarda onunla ilgili zikredilen olaylar dikkate alındığında hayatının neredeyse tamamını bu şehirde geçirdiği anlaşılmaktadır.¹⁴ Gençlik yıllarında eğlence odaklı bir hayat yaşadığı¹⁵ Malaga'da terzi dükkanında çalışıp iâşesini kazanan şair, devamlı olarak dönemin kâtip ve şairleri tarafından ziyaret edilmiş ve bilgilerinden faydalanılmıştır.¹⁶ İhsan Abbas'a göre bu kişilerden olan Ebû Ali b. Kistrâ (ö. 604/1208), şairin dîvanının insanlar arasında yayılmasını sağlayan isimdir.¹⁷

⁸ Fevzi İsa, şairin Abdülmü'min'i karşılamaya gitmesinin sebebinin onun sarayda kâtip olarak bulunması ihtimali ile açıklamıştır. Sa'd Fevzi İsa, *eş-Şîru'l-Endelüsi fi asri'l-Muvahhidin* (İskenderiye: Dârü'l-Vefâ, 2007), 278.

⁹ Rusâfî, *Divân*, 15.

¹⁰ Ahmed b. Muhammed el-Makkarî, *Nefhu't-tîb*, thk. İhsan Abbas (Beirut: Dârü Sâdir, 1988), 4/9; Rusâfî, *Divân*, 11; Fevzi İsa, *eş-Şîru'l-Endelüsi*, 277; Malaga ile Rusâfa arasındaki yaklaşık 10 günlük yürüme mesafesi düşünüldüğünde bu göçün önemli bir sebebi olduğu anlaşılmaktadır. İlk akla gelen sebep kuşkusuz kazanç meselesidir. Ekonomik kaygıların ötesinde siyâsi durum dikkate alındığında Malaga'nın Valencia, Cordoba, Granada gibi şehirlerden çok farklı olmadığı ve söz konusu bölgelerin hepsinde kaosun hüküm sürdüğü ifade edilebilir.

¹¹ Şevki Dayf, *Târihu'l-edebi'l-Arabî; asru'd-düvel ve'l-imârâti'l-Endelüs* (Kahire: Dârü'l-Maârif, ts.), 204.

¹² Dayf, *Târihu'l-edebi'l-Arabî*, 204.

¹³ Makkarî, *Nefhu't-tîb*, 4/161; Fevzi İsa, *eş-Şîru'l-Endelüsi*, 277; Ömer Ferrûh, *Târihu'l-edebi'l-Arabî; el-edeb fi'l-Mağrib ve'l-Endelüs asru'l-Murâbitin ve'l-Muvahhidin* (Beirut: Dârü'l-İlmi li'l-Melâyîn, 1985), 5/430.

¹⁴ Abdülvâhid el-Merrâküşî, *el-Mu'cib fi telhisi ahbâri'l-Mağrib*, thk. Muhammed Saïd el-Iryân (Kahire: Lecnetü İhyâi'l-Turâsi'l-İslâmî, 1962), 290; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, 4/161; Ebû Abdullah b. Asker – Ebû Bekir b. Hamsin, *A'lâmu Mâlaka*, thk. Abdullah el-Murâbit et-Tarğî (Beirut: Dârü'l-Emân, 1999), 93.

¹⁵ Ferrûh, *Târihu'l-edebi'l-Arabî*, 5/430.

¹⁶ İbn Asker – İbn Hamsin, *A'lâmu Mâlaka*, 93. Şiir yazıp kendisine getiren İbn Kistrâ'ya "Önce ilmi seviyeni ileri taşı, daha sonra şiir yaz, işte o zaman şair olabilirsiniz" şeklindeki nasihat hem şairin toplumsal ve ilmi konumunu hem de onun şiir-ilim ilişkisine bakışımı göstermesi açısından dikkate değerdir; bk. Rusâfî, *Divân*, 79.

¹⁷ Rusâfî, *Divân*, 19.

Rusâfi, Malaga'dan sonra bir müddet Gırnata'da (Granada) yaşamıştır. Şairin, gençlik yıllarından sonra bir dönem bu şehirde kaldığı ifade edilmektedir.¹⁸ Bu şehrin valisi olan Abdülmelik b. Saîd'e medih şiirleri yazan ve bu süreç içerisinde (genel temâyülünün aksine) şiiri ile kazanç sağlayan¹⁹ Rusâfi, valinin akrabalarından olan dönemin önemli şairlerinden Ebû Ca'fer b. Saîd ile de yakın bir dostluk kurmuştur.²⁰ Önde gelen Endülüs araştırmacılarından Fevzi İsa'ya göre, şair Malaga'da birtakım resmî görevlerde (vezirlik, kâtiplik) bulunduktan sonra bu görevler sebebiyle bazı sıkıntılar yaşamış ve Gırnata'ya bundan dolayı gitmiş olabilir. Nitekim Merrâküşi de şairi "vezir, kâtip" şeklinde nitelendirmektedir. Şairin karakteri bu tür görevlere yönelmeye çok uygun olmasa da geçici bir süre bu görevleri yapmış olabilir.²¹ Mağrib bölgesine giderek orada Fes ve Meknes şehirlerini ziyaret etmiştir.²² Daha sonra Malaga'ya dönüp bu şehirde h. 572 yılı Ramazan ayının on birinci gününde (13.02.1177) vefat etmiştir.²³

Şair, hiç evlenmemiştir. Hakkındaki rivayetlerden güzel ahlaklı, sabırlı, vakarlı, metanetli, alçakgönüllü, akıllı, iffetli ve hoşgörülü bir kişiliğe sahip olduğu anlaşılrsa da²⁴ bazı araştırmacıların ona dair olumsuz yorumlarda buldukları görülmektedir.²⁵

3. Şiirleri ve Temaları

İbnü'l-Ebbâr, şairin bir dîvana sahip olduğundan söz etmektedir.²⁶ Ancak bu dîvan, Endülüs eserlerinin birçoğunun akıbetini yaşamış ve onlar gibi kaybolmuştur.²⁷ Ebû Abdullah b. Kısra, Ebü'l-Hasen b. Cü-

¹⁸ Rusâfi, *Divân*, 14.

¹⁹ Muhammed b. Abdillâh b. Saîd es-Selmânî Lisânüddîn b. Hatîb, *el-İhâta fi ahbâri Gırnâta*, thk. Yusuf Ali Tavil (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 2/356.

²⁰ Dayf, *Târîhu'l-edebî'l-Arabî*, 206.

²¹ Merrâküşi, *el-Mu'cib*, 286; Fevzi İsa, *eş-Şîru'l-Endelüsî*, 278.

²² Ahmed b. el-Kâdi el-Miknâsi, *Cezvetü'l-iktibâs* (Rabat: Dârü'l-Mansûr, 1973), 1/266.

²³ Ebû Bekir el-Kudâi İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmile li kütâbi's-Sıla*, thk. Abdussellâm el-Hiras (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1995), 2/46.

²⁴ İbn Asker – İbn Hamsin, *A'lâmu Mâlaka*, 93-94; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 2/356.

²⁵ Muhammed Muhyiddîn, *eş-Şîru'l-Endelüsî fi asri'l-Muvahhidîn* (Tilimsan: Tilimsan Üniversitesi, Me'hadu'l-Lügati'l-Arabîyye ve Âdâbuhâ, Doktora Tezi, 1998), 548.

²⁶ İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmile*, 2/46.

²⁷ Fevzi İsa, *eş-Şîru'l-Endelüsî*, 280.

beyr ez-Zâhid (ö. 614/1217) ve Ebû Abdillâh b. el-Hicârî (ö. ?) dîvanın ravileridir.²⁸ İbn Kısra'dan ise Ebû Amr b. Sâlim (ö. 620/1224) rivayet etmiş, Merrâküşî ise şairi tanıyan bir topluluktan şiirleri almıştır.²⁹ Şiirler, İbn Mübârekşâh'ın (ö. 862/1457) *Sefine* isimli eserinin içerisinde günümüze ulaşmıştır.³⁰ Bu şiirlere ulaşan İhsan Abbas, *Sefine* ile beraber diğer Endülüs edebiyat tarihi kaynaklarına da başvurarak şairin şiirlerini toplayıp dîvanını neşretmiştir. Dîvanın birinci baskısında 59 olan şiir sayısı, İhsan Abbas'ın araştırmaları ile beraber ikinci baskıda 77'ye ulaşmıştır. Dîvanın ikinci baskısı 1983 yılında Dârü'ş-Şurûk tarafından yapılmıştır.³¹

Şair,³² İbn Hafâce, İbnü'z-Zekkâk, el-A'ma et-Tutaylî (ö. 542/1149) gibi dönemin önde gelen şairlerinden hemen sonra Endülüs'te yaşamıştır. Bu dönem, aynı zamanda ünlü veşşâh İbn Kuzmân'ın (ö. 555/1160) yaşadığı ve müveşşah³³ türü şiirlerin de revaçta olduğu bir zaman dilimidir. Rusâfî'nin yukarıda ismi geçen şairlerden sonra Muvahhidler'in ilk döneminde yaşayan en değerli şairlerden biri olduğunu ifade etmek mümkündür.³⁴ Nitekim Muvahhidler'in sonraki yıllarında şiirin manzum bir nesre doğru evrilmeye başladığı görülmektedir. Muhakkak ki bütün şairler için bunu söylemek güçtür. Ancak XII. yüzyılın sonundan itibaren bu tür bir eğilimin varlığı da yadsınamaz bir gerçektir. Devletin dinî ideolojik yapısının bu duruma etkisi söz konusudur. Bütün bunlara rağmen Rusâfî'nin şiirlerindeki "süslü" yapının oluşmasında İbn Hafâce gibi bir tabiat şairinin hemen sonrasında yaşaması kuşkusuz yönlendirici olmuştur. Kaynaklarda bahsedilen *Hafâcî* ekole mensubiyeti de bununla ilgilidir.

²⁸ Miknâsî, *Cezvetü'l-iktibâs*, 1/266.

²⁹ İbn Asker – İbn Hamsin, *A'lâmu Mâlaka*, 93; el-Merrâküşî, *el-Mu'cib*, 290; İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmile*, 2/46.

³⁰ Rusâfî, *Dîvân*, 26.

³¹ Rusâfî, *Dîvân*, 27.

³² Merrâküşî'nin, şairi "kâtip" diye nitelendirdiği görülmekle birlikte bir makâmesi hariç nesre dair herhangi bir ürünü günümüze ulaşmamıştır. Merrâküşî, *el-Mu'cib*, 286.

³³ Klasik kaside formunun dışında bir şiir türüdür. Bu tür şiir nazmedenlere de "veşşah" adı verilmektedir. Detaylı bilgi için bk. Mustafa Aydın, "Müveşşah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/229-231.

³⁴ Ferrûh, *Târihu'l-edebi'l-Arabî*, 4/430; James T. Monroe, *Hispano-Arabic Poetry; A Student Anthology* (London: University of California Press, 1974), 50.

Rusâfi, şiirlerinde yeni anlamlar ortaya koyma, farklı tasvirler oluşturma ve hüsn-i ta'liller açısından son derece başarılıdır. Şiirlerini baştan sona bir tablo şeklinde çizmektedir. Oluşturduğu bu tasvir dünyası açısından A'mâ et-Tutaylî'den daha başarılı olsa da İbnü'z-Zekkâk'tan daha geridedir.³⁵ Şair ile Abbâsî şairi İbnü'r-Rûmî (ö. 283/896) arasında bir benzerlik olduğu ifade edilir. Tasvirler icat etme ve yeni manalar ortaya koyma açısından³⁶ ortaya çıkan benzerliğe rağmen tasvirlerinin mantık ve düşünce dünyası ile uyumlu olması bağlamında daha zayıf olduğu değerlendirilmiştir yapılmaktadır.³⁷ Ayrıca şiirlerini tekraren gözden geçirmesi ve düzeltmelerde bulunması sonucunda yer yer yüzeysellik sorunu yaşadığı ifade edilmektedir.³⁸ Şair, özellikle maktu şiirleri ile bilinmektedir³⁹ ve dönemin en önemli isimlerinden birisidir.⁴⁰

Medih, mersiye, özlem, tasvir, gazel, ihvaniyyat gibi birçok konuda şiirlere sahiptir:

Konu	Sayısı (maktu ve kaside)
Medih	8
Tasvir	31
Mersiye	7
Özlem	6
Gazel	9
İhvaniyyat	12
Hiciv	3
Tebrik	1
Toplam	77

³⁵ Rusâfi, *Divân*, 25.

³⁶ Ebü'l-Hasen Ali b. Musa İbn Saîd, *el-Muğrib fi hule'l-Mağrib*, thk. Şevki Dayf (Kahire: Dârü'l-Maârif, 1964), 2/343.

³⁷ Fevzi İsa, *eş-Şîru'l-Endelüsi*, 288.

³⁸ Ferrûh, *Târîhu'l-edebi'l-Arabî*, 5/430.

³⁹ Merrâküşî, *el-Mu'cib*, 290; Fevzi İsa, *eş-Şîru'l-Endelüsi*, 287.

⁴⁰ İbn Saîd, *el-Muğrib*, 2/242.

3.1. Medih Şiirleri

Şairin, özlem içerikli şiirlerle temâyüz ettiği⁴¹ ifade edilse de dîvanında tasvir şiirlerinin sayısı daha fazladır. Medih şiirlerinin ise azlığı dikkat çekmektedir. Her ne kadar medih kasidesi inşad etmek için Abdülmü'min'i Cebel-i Tarık'ta karşılamaya gitmiş olsa da genel anlamda bu tür içeriğe sahip şiirlerden uzak durduğu görülmektedir. Yöneticilere hitaben yazdığı medihler az olmasına rağmen dost ve arkadaşlarına yazmış olduğu ve bir tür medih içeriğine sahip ihvaniyyat türü şiirlerin daha fazla olması aslında onun eğilimini ve hayata bakışını özetleyen bir gösterge olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte şiirle kazanç elde etme konusundaki mesafeli tutumunun⁴² da onun medih şiirlerine yönelimini sınırladığı anlaşılmaktadır:⁴³

عَلَىٰ أَنِّي لَا أَرْضِي الشَّعْرَ حُطَّةً وَلَوْ صَبَّرْتُ حُضْرًا مَسَارِحِي الْغَيْبِ

Ancak ben razı değilim şiirle rızık edinmeye, bu boz otlaklar dönüğe bile yeşile!

Şiirin ona herhangi bir fayda veya zarar sağlamayacağına inanır:⁴⁴

كَفَى ضِعَّةً بِالشَّعْرِ أَنْ لَسْتُ جَالِبًا إِلَيَّ بِهِ نَفْعًا وَلَا رَافِعًا ضَرْأً

Şiir, varlık olarak yeter bana... (Ancak) onunla kendime ne fayda sağlayabilirim ne de zarar verebilirim.

Medihlerini, muhataplarının verdiği hediyelerden daha değerli olarak görmektedir:

مَتَى أَرْسَلْتُ أَيْدِي الْمُلُوكِ هِبَاتَهَا وَلَمْ يُوصِلُوا جَاهًا وَلَمْ يُجْزِلُوا دُخْرًا

⁴¹ Ferrûh, *Târihu'l-edebi'l-Arabî*, 5/431. Şiirlerinin çoğunluğunu vatani Belensiye'ye hasrettiği ifade edilmektedir. İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmile*, 2/46; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 2/357. Ancak bugünkü mevcut divanda Belensiye'ye dair şiirlerin söylenildiği gibi büyük sayıda olmaması, divanının önemli bölümünün kaybolduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

⁴² İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmile*, 2/46. Şair her ne kadar şiirle kazanç elde etmekten uzak dursa da onun paraya dair "şiddetli arzusuna" vurgu yapılmaktadır. İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 2/356.

⁴³ Rusâfî, *Divân*, 77.

⁴⁴ Şair, bu tutumunu "gayret-i câhiliye" olarak nitelendirmekte ve "gönlünün kızlarını" toprağa gömmeyi ve öldürmeyi tercih ettiğini ifade etmektedir. (Bk. Rusâfî, *Divân*, 77.) Dolayısıyla makul bir netice elde edemeyecek olsa da bunu dikkate almadığı ve mutaassıp bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır.

حُلَىٰ مُحَكَّمَاتٍ تُخَجِلُ الْأَنْجَمَ الرَّهْرَاءَ

فَقَدْ سَرَّيْتُ أَيْ حَرَمْتُ عَلَيْهِمُ

Yöneticilerin hediye gönderip şeref ve azık ulaştırmadıkları zamanlarda, Onların yüceliklerini parlak yıldızları dahi utandıran kusursuz mücevherlerden yoksun bırakmak beni mutlu eder.

Herhangi bir kazanç beklentisi olmadan hayatını devam ettiren şairin Halife Abdülmü'min'i karşılamaya gitmesinin sebebi bizzat halifenin çağrısıdır. Bu çağrı olmasa bile halifenin gelişi ile beraber bölgenin tekrar istikrara kavuşacak olmasını düşünmesi veya Muvahhidler'in ideolojik yapısının dinî duygularının yoğunluğu ile örtüşmesi de onun oraya gitmesini açıklayabilir. Bu karşılama, şairin hayatında ışıltılı bir dönemin başlamasına vesile olmuştur.⁴⁵ O, Abdülmü'min'in⁴⁶ yanı sıra, İbn Mansûr,⁴⁷ vezir Ebû Ca'fer el-Vakkaşî,⁴⁸ emir Ebû Saîd Osman b. Abdülmü'min, Muhammed b. Abdülmelik b. Saîd⁴⁹ gibi isimlere de medih şiiri nazmetmiştir. Medihten uzak duran şairin bu isimlere yazdığı şiirleri bir çıkar elde etmekten ziyade kişisel dostluğunun bir sonucu olarak değerlendirmek daha isabetli olacaktır.⁵⁰

Medihlerinde adalet, güç,⁵¹ cesaret, iffet, cömertlik,⁵² zeki, ileri görüşlü,⁵³ soylu⁵⁴ ve Arap ırkından olmak⁵⁵ gibi klasik manaları ve sıfatları kullanmıştır.⁵⁶

لَهُنَّ دُونِكُمْ نَظْرٌ كَسِيرٌ

رَفَعْنَا نَحْوَ مَرَأِكُمْ عُيُونًا

⁴⁵ Ferrûh, *Târîhu'l-edebi'l-Arabi*, 5/430.

⁴⁶ Rusâfi, *Divân*, 80.

⁴⁷ Rusâfi, *Divân*, 119.

⁴⁸ Rusâfi, *Divân*, 58, 120. Vezir ile Malaga'da karşılaşmış olmaları, aralarında bir dostluk vardır. Fevzi İsa, *eş-Şi'ru'l-Endelüsî*, 282.

⁴⁹ Makkarî, *Nefhu'l-Tib*, 2/335-336; Rusâfi, *Divân*, 54.

⁵⁰ Muhammed Mecid Saîd, *eş-Şi'ru fi ahdî'l-Murâbitin ve'l-Muvahhidin* (Beyrut: ed-Dârü'l-Arabiyye li'l-Mevsûât, 1984), 94.

⁵¹ Rusâfi, *Divân*, 129.

⁵² Rusâfi, *Divân*, 54.

⁵³ Rusâfi, *Divân*, 55.

⁵⁴ Rusâfi, *Divân*, 123.

⁵⁵ Rusâfi, *Divân*, 55-56, 127.

⁵⁶ Rusâfi, *Divân*, 81-84.

رَقِيبٌ مِّنْ مَّهَابِتِكُمْ غُيُورٌ	فَكَادَ يَصُدُّنَا عَنْ مُجْتَلَاهُ
عَلَى سَيْمَائِهِ كَرَمٌ وَنُورٌ	فَتَى مِنْ قَيْسِ عَيْلَانَ تَلَاقَى
وَتَعْرِقُ فِي مَكَارِمِهِ الْبُحُورُ	تَضِيءُ بِهِ الْبِلَادُ إِذَا تَجَلَّى
يُحْصُكُم بِه عَبْدٌ شَكُورٌ	سَلَامٌ تَحْتَهُ شَوْقٌ وَحُبٌّ

Sizi görmek için gözlerimizi size çevirdik, o gözler ki bakışları zayıf kaldı yanımızda,
(Sanki) kıskanç bir muhafız sizin haşmetinizi görmemizi engelliyordu,
Kays Aylân (kabilesinden) bu gencin yüzünde parlıyordu mur ve asalet,
Ortaya çıktığında ülke aydınlanıyor onunla, onun cömertliğinde denizler boğuluyor,
Müteşekkik bir kuldan size özlem ve sevgi dolu selamlar sunuyorum.

Bu şiirlerde şairin bazen aşırıya gittiği görülmektedir.⁵⁷

تَلْكَ الصِّفَاتِ مَكَانَ الشَّعْرِ قُرْآنُ فَلَوْ لَحِقْتُمْ زَمَانَ الْوَحْيِ نَزَلْ فِي

Ulaşaydınız vahiy dönemine, bu nitelikler için indirilirdi Kur'ân şiir yerine.

Yöneticileri övdüğü şiirlerde yukarıda sözü edilen sıfatları kullanırken,⁵⁸ arkadaşlarına yazdığı övgülerde güzel ahlaklı ve vefalı olma gibi sıfatlara yer verir.⁵⁹ Medih kasidelerine bir giriş eklemeyen doğrudan başladığı⁶⁰ görülmekle birlikte bazılarında gazel girişi eklemiştir.

⁵⁷ Rusâfî, *Divân*, 130.

⁵⁸ Medih şiirlerinde kullandığı sıfatlar ile ilgili dikkat çeken nokta vezir el-Vakkaşi'yi övdüğü kasidesinde onun konuşmasını ve belâgatını övmesidir. Çünkü yöneticilerin övüldüğü şiirlerde beklenen şey yöneticinin gücünün, adaletinin veya cömertliğinin övülmesidir. Bk. Rusâfî, *Divân*, 122. Aynı şekilde Gırnata Valisi Osman b. Abdülmü'min'i övdüğü bir kasidesinde de onu Lokman Hekim ve Sehbân el-Vâilî (ö. 1. yy. sonları / 8. yy. başları) hikmet ve belâgat sahibi kişilere benzetir. Rusâfî, *Divân*, 128.

⁵⁹ Rusâfî, *Divân*, 34. Hikmet, belâgat ve fesahat sahibi olma, güçlü iken affetme ve öfke anında kendine hâkim olma sıfatlarını zikrettiği bir diğer şiiri için bk. Rusâfî, *Divân*, 128.

⁶⁰ Bk. Rusâfî, *Divân*, 120, 113.

tir.⁶¹ Câhiliye şiirindeki *talal* kısmının doğrudan bir taklidi mahiyetinde olan bu giriş bölümünde sevgilisinden ve onun vatanından söz etmektedir.⁶² Medih şiirlerinin mutlak unsurlarından olan mübalağa Rusâfi'nin şiirlerinde de kendine yer bulmaktadır.⁶³ Şairin, bu kasideler için seçtiği kafiye ve revî harflerinin de medih şiirinin muhtevasını güçlendiren unsurlar olduğu ve bu konuda başarılı olduğu belirtilmektedir.⁶⁴

3.2. Özlem Şiirleri

Rusâfi'nin medihlerinin yanı sıra doğduğu yere dair özlemini ifade ettiği birçok şiiri bulunmaktadır.⁶⁵ Şair, yer yer sitemkâr ve depresif tavrını ortaya çıkardığı bu şiirlerinde aslında oranın doğal güzelliklerini değil yaşadığı hatıraları, çocukluk günlerini ve dostlarıyla beraber olduğu işret meclislerini özlediğini ifade etmektedir.⁶⁶ Dolayısıyla orayı hatırlatan her şey onun şiirlerinin içeriğine dâhil olmuştur. Şairin duygularındaki yoğunluk⁶⁷ bu şiirlerin genel yapısını oluşturur. Bu yoğunluk onun bazen mübalağalar yapmasına sebep olmaktadır. Neredeyse her beyti teşbih ve istiarelerle dolu olan ve Belensiye'ye dair nazmettiği meşhur *Raiyye*'si bu durumun en güzel örneğidir:⁶⁸

وَقَالُوا هَلِ الْفِرْدَوْسُ مَا قَدْ عَلِمْتَهُ فَقُلْتُ وَمَا الْفِرْدَوْسُ فِي الْجَنَّةِ الْأُخْرَى
هِيَ الدَّرَّةُ الْبَيْضَاءُ مِنْ حَيْثُ جِئْتَهَا أَضَاءَتْ وَمَنْ لِلدَّرِّ أَنْ يَشْبِهَ الْبَدْرًا

Diyorlar ki; var mı bildiğin bir Firdevs cenneti? Dedim ki: Belensiye'den başka yerde bir Firdevs cenneti yok ki!

.....

Orası (Belensiye) her yeri aydınlatacak beyaz bir incidir, hangi inci bir dolunaya bu kadar benzeyebilir?

⁶¹ Bk. Rusâfi, *Divân*, 59.

⁶² Bk. Rusâfi, *Divân*, 58.

⁶³ Bk. Rusâfi, *Divân*, 120.

⁶⁴ Medih şiirleri ile ilgili detaylı bilgi için bk. Cuma Hüseyin Yusuf, "Sûratu'l-Memdühi fi şî'ri'r-Rusâfi el-Belensi", *Mecelletü Âdabi'l-Ferâhîdi* 11 (2012), 159-190.

⁶⁵ Ebû Bekir el-Kudâi İbnü'l-Ebbâr, *el-Muktedab min Kitâbi Tuḥfetu'l-kadim*, thk. İbrahim el-Ebyarı (Kahire: Dârü'l-Kitâbi'l-Mısri, 1989), 109.

⁶⁶ Rusâfi, *Divân*, 21, 45, 46.

⁶⁷ Rusâfi, *Divân*, 131.

⁶⁸ Rusâfi, *Divân*, 69-70.

Eski vatanına dönmek isteyen şair, artık dostlarının dünyadan ayrıldığını öğrenince bu isteğinden vazgeçmek durumunda kalacaktır.⁶⁹

هِيَ الْوَطْنُ الْمَحْبُوبُ أَوْكَلْتُهُ الصَّدْرَا	حَلِيلِي إِنْ أَصْدُرَ إِلَيْهَا فَيَنْهَا
فَلَا لَثَمْتُ نَعْلِي مَسَاكِنَهَا الْخَضْرَا	وَلَمْ أَطُو عَنْهَا الْخَطُوَ هَجْرًا لَهَا إِذَا
تَضَمُّ فَتَاهَا النَّدْبَ أَوْ كَهَلَهَا الْحُرَا	وَلَكِنَّ إِجْلَالَ لِثَرْتِهَا التِّي
فَبَادَتْ لِيَالِيهِمْ فَهَلِ أَسْتَتِكِي الدَّهْرَا	أَكَارِمُ عَاتِ الدَّهْرُ مَا شَاءَ فِيهِمْ
عَلَيْهِمْ قُبَيْبَاتٍ فَوْقَ الثَّرَى غُبْرَا	هَجُوعٌ بِيْطِنِ الْأَرْضِ قَدْ ضَرَبَ الرَّدَى

Dostum! Oraya gidecek olsam orası benim sevgili vatanım, gönlümü verdiğim,

Bir adım atmadım oraya gitmek için, ayakkabılarım da oranın yeşil topraklarına dokunmadı,

Ancak oranın, cesur gençlere ve özgür yaşlılara sahip toprağım yüceltmek için saygı duyuyorum,

Felek vurdu savurdu oranın asillerini, yok etti gecelerini. Nasıl şikâyet edeyim kaderi?

Uyuyup kaldılar yeryüzünün ortasında, ölüm vurdu onları, üzerinde toprağın toz buluta döndüğü kubbelerin altındalar artık!

Yukarıda da görüldüğü gibi şairin şiire başlangıç ifadeleri, şiirlerinde kullandığı kavramlar⁷⁰ ile müşebbeh bihler,⁷¹ yer verdiği mekân isimleri⁷² ve bazı şiirlerinin hâtimesinde bulunan ölmüş kişi için dua isteme geleneği⁷³ kadim şiirin Rusâfî üzerindeki etkisini gösteren unsurlardır.

⁶⁹ Rusâfî, *Divân*, 71; Hâlid Şükr Mahmud Salih el-Ferâcî, *Şîru'r-Rusâfî er-Reffâi el-Belensi* (Bağdad: Câmîatu Bağdâd, Doktora Tezi, 2003), 89.

⁷⁰ Rusâfî, *Divân*, 58. Kadim şiirin Endülüs şairleri üzerindeki etkisi için bk. Fevziyye Abdullah Muhammed el-Ukaylî, *el-İtticâhu'l-bedevî fi'ş-şîri'l-Endelüsi* (Mekke: Câmîatu Ümmi'l-Kurrâ, Doktora Tezi, 2010).

⁷¹ Rusâfî, *Divân*, 16, 104.

⁷² Rusâfî, *Divân*, 74.

⁷³ Rusâfî, *Divân*, 112.

3.3. Tasvir Şiirleri

Rusâfî'nin işlediği temel temalardan olan tasvir şiirlerinde tabiat ile dostluk ve hatıralar arasında bağlantılar kurduğu görülür.⁷⁴ Genel olarak tabiat, dağ, nehir, meyveler, su çarkı, bahçeler onun tasvir şiirlerindeki konularıdır. Canlı tasvirlerle sahip şiirlerde istiare ve kişileştirmeler geniş yer tutar.⁷⁵ En önemli tasvir şiirlerinden birisi dağ kasidesidir. Dağ, bu kasidede tecrübeli, güçlü, geçmişe ve geleceğe dair fikirleri olan, birçok sıkıntı yaşamış, suskun ve düşünceli ihtiyar bir insan hüviyetindedir. Yıpranmalar sonucu dağın rengi solmuş, son zamanları gelmiştir. Bunun yanı sıra İbn Tûmert'ten (ö. 524/1130) hidayetin öncülüğünü miras alan Halife Abdülmü'min, bu dağın üzerinde konaklayarak buranın şereflenmesini sağlamıştır. Kesin bir biçimde Kur'ân-ı Kerîm'in, dinî unsurların⁷⁶ ve dine dair sıfatların etkisine sahip⁷⁷ altmış iki beyitlik bu uzun şiir aslında bir medih kasidesi hüviyeti taşımaktadır. Nitekim onun dağ tasviri, bu şiirde övgü için bir vesile durumundadır. Halife hem dinî bir mevkiye sahip bir önder, hem güçlü bir lider, hem de yiğit bir komutandır. Musa ve Mehdî ile arasında benzerlikler kurduğu Abdülmü'min'in bölgeye girişi, şiire umut ve iyimser bir anlam dünyası kazandırmıştır.⁷⁸

قَبَسَتْ مَا شِئْتَ مِنْ عِلْمٍ وَمِنْ نُورٍ

لَوْ جِئْتَ نَارَ الْهُدَى مِنْ جَانِبِ الطُّورِ

⁷⁴ Rusâfî, *Divân*, 25.

⁷⁵ Bk. Rusâfî, *Divân*, 32, 101, 118, 132.

⁷⁶ Bk. el-Kasas 28/29. Şairin, bilhassa Hz. Musa kıssasından iktibaslar yaptığı görülmektedir. Buna övdüğü kişinin kılıcını Hz. Mûsâ'nın esasına benzettiği bir başka örnek için bk. Rusâfî, *Divân*, 129. Denizin yarılmasından bahsettiği bir şiiri için bk. Rusâfî, *Divân*, 96; Hz. Musa'nın yardımcısı Yu'şâ'dan söz ettiği beyitler için bk. Rusâfî, *Divân*, 97, 106; Yu'şâ, Muvahhid şiirlerinin içeriğini etkilemeye devam etmiştir. Nitekim sonraki yıllarda yaşayan Mercu'l-Küh'l'ün (ö. 634/1236) Rusâfî'den telmih yaptığı ve aynı anlamları kullandığı görülmektedir. Makkari, *Neflu't-tib*, 6/357.

⁷⁷ Kasidede dinin etkisinin yoğunluğu muhakkak ki tesadüf değildir. Özel anlamda Abdülmü'min'in genel anlamda ise Muvahhid hareketinin dinî eksenli bir hareket olması şairi, dinî unsurları fazla kullanmaya yönlendiren en önemli faktörlerdendir. Nitekim şairin, söz konusu şiirin elli üçüncü beytinde Muvahhidler'in sloganı olan "emri bi'l-marûf nehîyi ani'l-münker" ifadesine doğrudan atıfta bulunması bunu doğrulamaktadır.

⁷⁸ Rusâfî, *Divân*, 87-97. Ayrıca bk. Ferâcî, *Şîru'r-Rusâfî*, 51-52. Ayrıca bk. Monroe, *Hispano-Arabic Poetry*, 51-52.

لَبَّاءُ لِسَارٍ وَلَمْ تُشَبَّ لَمَقْرُورٍ	مِنْ كَلِّ زَهْرَاءَ لَمْ تُرْفَعِ ذُؤَابَتُهَا
سَقَطَ إِلَى زَمَنِ الْمَهْدِيِّ مَذْخُورٍ	نُورٌ طَوَى اللَّهُ زَنْدَ الْكَوْنِ مِنْهُ عَلَى
عَزَوْ عَلَى الْمَلِكِ الْقَيْسِيِّ مَنْدُورٍ	وَأَيَّةَ كِلْيَاةِ الشَّمْسِ بَيْنَ يَدَيَّ
مُعْظَمِ الْقَدْرِ فِي الْأَجْبَالِ مَذْكَورٍ	لِلَّهِ مَا جَبَلَ الْفَتْحِينَ مِنْ جَبَلٍ
لَهُ مِنَ الْعَيْمِ جَيْبٌ غَيْرُ مَرْزُورٍ	مِنْ شَامِخِ الْأَنْفِ فِي سَحْنَائِهِ طَلَسٌ
مُسْتَمْطَرِ الْكَفِّ وَالْأَكْنَافِ مَمْطُورٍ	مُعَبَّرًا بِدِرَاهِ عَن ذَرَى مَلِكٍ
مِنْهُ مَعَاجِمُ أَعْوَادِ الدَّهَارِيرِ	وَأُورِدٍ مِنْ ثَنَائِيَاهُ بِمَا أَحَدَتْ
وَسَاقَهَا سَوْقَ حَادِي الْعِيرِ لِلْعِيرِ	مُحْتَنِّكَ حَلَبِ الْأَيَّامِ أَشْطَرَهَا
عَجِيبِ أَمْرِيهِ مِنْ مَاضٍ وَمَنْظُورِ	مُقَيَّدُ الْخَطُوبِ جَوَالِ الْخَوَاطِرِ فِي
بَادِي السَّكِينَةِ مُعْفَرِ الْأَسَارِيرِ	قَدْ وَاصَلَ الصَّمْتِ وَالْإِطْرَاقِ مُفْتَكِرًا
خَوْفِ الْوَعِيدِينَ مِنْ ذَلِكَ وَتَسْبِيرِ	كَأَنَّهُ مُكَمِّدٌ مِمَّا تَعَبَّدُهُ
نَعْلًا مَلِيكَ كَرِيمِ السَّعْيِ مَشْكُورِ	كَفَاهُ فَضْلًا أَنْ أَنْتَابَتْ مَوَاطِنُهُ
فَتَاهُ يُوشَعُ قَمَاعِ الْجَبَابِيرِ	وَالشَّمْسُ إِذْ ذَكَرَتْ مُوسَى فَمَا نَسِيَتْ

*Hidayet meşalesini Tur'dan getirseydin, nur ve ilim yayardın istediğin yere,
Işığın, gece yürüyenlere yol göstermek veya üşüyenleri ısıtmak için değil hidayete erdirmek için bir vesiledir,
Mehdi (İbn Tümert) gelip ortaya çıkarıncaya dek bu ışık, yeryüzünde gizliydi,*

*Bu nur, savaş öncesinde güneş gibi parlar ve Kaysî Kral'a⁷⁹ aittir,
Dağlar içerisinde Fetih Dağı gibi değerli bir başka dağ olabilir mi!
Kibirli burnundan bir toz yükseliyor, sanki yırtılmamış bir yakası var
buluttan,
Himayesi ile kendisinden yardım istenen bir kral gibidir ve (o da) yağdırır
yardımlarını,
Dışleri kaderin sopalarının darbelerinden dolayı dökülmüş bir dilsizdir
(bu dağ),
Zamanın iyi kötü her şeyini yaşamış ve zamani bir kervanbaşının kervanı
güttüğü gibi güden tecrübe abidesidir,
Hâlâ sapasağlam olan bu dağ, zamanın her şeyini zihninde taşır, geçmişini
bilir geleceği öngörür,
Sırlarını gizleyerek, dinginliğini göstererek düşünceler içerisinde susmaya
ve boynunu eğmeye devam etti,
Sanki o Kur'an'ın iki tehdidinden⁸⁰ dolayı korku ve hüznün içerisindeydi,
Yüce bir çabamın ve şükramın sahibi kralın ayaklarının onun üzerine bas-
ması fazilet olarak yeter ona,
Güneş, Musa'ya⁸¹ hatırlattığımı zalimleri bastıran onun yardımcısı
Yuşa'ya unutturmaz.*

Araştırmacılar,⁸² şairin bu kasidesini İbn Hafâce'nin dağ kasidesin-
den etkilenerek yazdığını ifade etmektedirler. Ancak, Rusâfî'nin bu
kasidesini Abdülmü'min'i övmek üzere geldiği karşılama esnasında
söylediği düşünüldüğünde şairin o durumda başka bir şairin şiirinden
ilhamla şiir inşad etmesi akla yatkın bir tercih değildir. Zira şairlik ye-
teneğini göstermesi beklenen böyle bir ortamda Rusâfî, “benzerlik ve
etkilenmişlik” özelliklerine sahip olmaması gereken bir şiir nazmetmek
durumundadır. Bunun yanı sıra dağ tasviri, kasidenin otuzuncu beytin-
den sonra başlamakta ve on beş beyit kadar devam etmektedir. Kaside-
nin toplam beyit sayısının altmış iki olduğu düşünüldüğünde zaten bu

⁷⁹ Abdülmü'min'i Kays Aylan'a intisap ediyor.

⁸⁰ Burada Tûr sûresi 10. ve Hâkka sûresi 14. ayetin anlamlarına işaret vardır.

⁸¹ Hz. Musa kıssasından mühlhem diğer şiirleri için bk. Rusâfî, *Divân*, 54, 100; Şairin yaptığı iktibas ve tazminlerle ilgili detaylı bilgi için bk. Ahmed b. Ayda es-Sekafi, “et-Tenâssu fî şî'ri'r-Rusâfî el-Belensî”, *Mecelletü Câmîati'l-Enbâr li'l-Lugâti ve'l-Edeb* 7 (2012), 1-63.

⁸² Rusâfî, *Divân*, 19; Saïd, *eş-Şfru fî ahdi'l-Murâbitin ve'l-Muvahhidin*, 139.

tasvir kısmının sadece kısa bir bölüm olduğu da görülecektir. Kasidenin bu kısmı tema bakımından İbn Hafâce'nin şiirine benzer gibi görünse de muhtevaları, bahirleri⁸³ ve revî harfleri açısından bu iki şiir arasında kayda değer farklılıklar söz konusudur.

Şiir temalarından birisi de tabiattır. Rusâfî'nin şiirlerinde tabiatı tasvirinin şarap ile iç içe olma durumu açıktır. Bu şiirlerdeki betimlemelerin çok güçlü olduğunu söylemek mümkündür.⁸⁴

أَدْرِهَا فَالْعَمَامَةُ قَدْ أَجَالَتْ سُيُوفَ الْبَرْقِ فِي لَمَمِ الْبِطَاحِ

Haydi getir şu şarabı! Bulut şimşeğin kılıcını nehrin zülüflerine doğru indirirken...

Tasvir şiirlerinde kişileştirme sanatını kullandığı görülmektedir. Dönemin tasvir temalarından su çarkına dair maktu şiiri bu durumun açık bir örneğidir. Bu şiirinde özlemek, şikâyet etmek, nefes alıp vermek ve ağlamak gibi insani özellikler su çarkına nispet edilmiştir.⁸⁵

Tasvir şiirleri çerçevesinde İbnü'r-Rûmî (ö. 283/896) ile arasında benzerlik olduğu ifade edilmektedir.⁸⁶ Şair ise kendisi ile Serî er-Reffâ (ö. 362/973 [?]) arasında bir benzerlik olduğunu düşünmektedir.⁸⁷

وَلَا كَالرُّصَافَةِ مِنْ مَنَزِلٍ سَقَّتَهُ السَّحَابُ صَوْبَ الْوَلِيِّ

أَحْنُ إِلَيْهَا وَمَنْ لِي بِهَا وَأَيْنَ السَّرِيِّ مِنَ الْمَوْصِلِ

Rusâfa gibi bir yer yoktur. Bulutlar her dâim yağmurlarını döksün oraya, Orayı ve halkımı özliyorum, es-Serî'nin Musul'a duyduğu özlem gibi.

Temel benzerlik ikisinin de vatanlarından ayrılmış olmaları (Musul ve Belensiye), oralara özlem şiirleri yazmaları ve terzilik mesleği ile meşgul olmalarıdır ki Rusâfî de bu gerçeğe vurgu yapmış görünmektedir. Bazı araştırmacılar, iki şairin tasvir şiirleri arasında benzerlikler

⁸³ Şiirlerin nazmedildiği vezinler, grubunu revî harfi ise kasidenin kendisi üzerine bina edildiği harfi ifade eder.

⁸⁴ Rusâfî, *Divân*, 52; şarap ile tabiatı mezcettiği bir diğer şiirleri için bk. Rusâfî, *Divân*, 101, 118.

⁸⁵ Rusâfî, *Divân*, 100. Ayrıca bk. Hikmet Ali el-Evsi, *el-Edebü'l-Endelüsî fî asri'l-Muvahhidin* (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, ts.), 77.

⁸⁶ Makkarî, *Nefhu't-tîb*, 3/486.

⁸⁷ Rusâfî, *Divân*, 118.

olduğunu ortaya koymak amacıyla çalışmalar yapmışlar ve tasvir konularını (şehir, kalem, su çarkı, hamam vb.) ele alma ve tabiat unsurunu diğer konularla iç içe kullanma açısından bu benzerlikleri ortaya koyma çabasında olmuşlardır.⁸⁸ Ancak, zikredilen tasvir konuları umumîdir ve her şairin temel konularıdır. Bu konuların aynı olması iki şair arasında bir benzerlik olduğunu göstermez. Bunun yanı sıra, söz konusu şiirlerin içerikleri ve şairlerin vurgu yaptıkları unsurlar da birbiri ile benzeşmemektedir. Dolayısıyla sadece vatanlarından uzaklaşmış olmaları açısından benzeşen bu şairleri, diğer yönlerden de benzeştirmeye çalışmak zorlama olarak değerlendirilebilir.

3.4. Mersiye Şiirleri

Şairin divanında birçok mersiye bulunmaktadır. Üzüntü ve kederin arka planda kaldığı mersiyelerinde tasvir unsuru öne çıkmaktadır. Bazı mersiyelerinde ise hayat ve ölüme dair felsefî ve hikmetli ifadeler yer vermiştir. Şiirin içeriğinden âlim olduğu anlaşılan Abdullah isimli birine yazdığı mersiye bu duruma örnektir:⁸⁹

وَمَنْ يُدْمِنُ عَلَيَّ رَمِيَّ أَصَابًا	رَمِيَّ الْمَوْتِ إِنَّ السَّهْمَ صَابًا
تَصَرَّمَّ حِينَ لَدَّ وَحِينَ طَابَا	وَكُنْتَ الْعَيْشَ مُتَّصِلًا وَلَكِنْ
لِمَهْدِكَ كَرَّةً وَالِدَّهْرُ يَا أَبِي	وَشَيْبَتِي أَنْتَظَرِي كُلَّ يَوْمٍ
سَوَاءَ مَاتَ فِي الْمَعْنَى وَشَابَا	وَمَا مَعْنَى الْحَيَاةِ بِلَا شَبَابٍ
نَسِيتَ هُنَاكَ بِالْعُنْمِ الْإِيَابَا	لَعَلَّكَ وَالْعُلُومُ مُعْنِيَاتٍ

⁸⁸ Detaylı bilgi için bk. Rızık Umri Beraket, “el-Vasfu beyne Rusâfi el-Belensî ve’s-Serî er-Reffâi; Dirâsa Mukârine”, *Mecelletü’l-Dirâsâti’t-Terbeviyye ve’l-İnsâniyye* 5/4 (2013), 470-543.

⁸⁹ Rusâfi, *Divân*, 36-38; Yusuf isimli bir kişinin ölümünden bahsettiği bir başka şiirinde de gül tasvirinin yoğunluğu görülmektedir. Şiirin tasvir şiiri mi yoksa mersiye mi olduğunu anlamak güçleşmektedir. Bk. Rusâfi, *Divân*, 109; Yusuf isimli bu gence yazdığı farklı iki mersiyesi daha vardır. Teşbihlere de yer verdiği bu şiirlerde şairin yoğun üzüntü içerisinde olduğu anlaşılmalıdır. Bk. Rusâfi, *Divân*, 42, 52.

وَكَمْ فَوْقَ الثَّرَى مِنْ رَوْضِ حُسْنٍ	جَرَى نَفْسُ الْأَسَى فِيهِ فَذَابَا
سَقَاكَ وَلَا أَحْصُ رِيَابَ مُزْنٍ	لَعَلَّ تَرَكَ قَدْ سَعِمَ الرَّيَابَا
فَفَتَحَجَلُ مِنْ مُلَوِّحَتِهَا دُمُوعِي	إِذَا دَكَرْتَ شَمَائِلَكَ الْعِدَابَا
تَكَادُ عَلَى التَّتَابُعِ وَهِيَ حُمْرٌ	تَحْبِرُ فِي مَحَاجِرِي إِرْتِيَابَا
فَلَيْتَ أَحْمَ مِسْكَ عَادَ غَيْمًا	فَحَامَ عَلَى ضَرِيحِكَ ثُمَّ صَابَا

Ölüm, okunu attığında isabet eder. Atmaya alışkın olan (hep) isabet ettirir,

Yaşamla sıkı sıkıya bağlısın, ama hayat güzel ve lezzetli olduğunda senden kopup gider,

Her gün senin bir daha gelmeni beklemek⁹⁰ yaşlandırdı beni, zaten kader de razı olmadı buna!

Gençlik olmadan hayatın ne anlamı olabilir ki? Ha yaşlanmak ha ölüm! Orada belki de ilmin zenginliği ve faydası yetecek sana ve istemeyeceksin dönmeyi,

Toprağın üzerinde nice yeşil bahçe ve güzellikler var ama orada eser hüznün rüzgarları,

Allah senin kabrine yağmurlar yağdırsın! Sadece beyaz bulutun yağmurlarını değil, belki senin toprağın o yağmurdan bıkmıştır,

Göz yaşlarım, senin yüceliğinden dolayı mahcup oluyor yaşlar akıtamadığı için her hatırladığında,

Durmadan kırmızı olarak akacak gözlerim neredeyse... Yuvalarında şaşkınlık içerisinde kalıp akmak istemiyor bu yüce toprağa,

Siyah misk⁹¹ dönüşün buluta, mezarının üzerinde dolaşıp döksün yağmurlarını oraya.

Mersiyelerinde kaybedilen kişi ile yaşadığı döneme vurgu yapan

⁹⁰ Şairin, ölen kişinin ölümünü kabullenmeyip geri dönmesini isteme durumu bir başka mersiyesinde de görülmektedir. Bk. Rusâfî, *Divân*, 64.

⁹¹ En değerli koku.

şair, sonrasında ölümle beraber hayatında oluşan yalnızlığını ve hüznünü ifade eder. Bu duygu dünyası, özellikle arkadaşlarına ve sevdiklerine yazdığı mersiyelerde daha açık bir şekilde görülmektedir.⁹² Birçok şiirinde olduğu gibi mersiyelerinde de Kur'ân kıssalarının etkisinde kalmıştır. Yusuf isimli birine yazdığı mersiyesinde Hz. Yakup kıssasından iktibaslar yapması bunun en bariz örneklerindedir.⁹³ Mersiyelerini övgü, teselli, rahmet dileme ve dua ifadeleri ile bitirir. Rahmet ve mağfirret yağmurlarının kabri sulamasını istemek şeklinde nitelendirilebilecek *sukya* geleneğini şiirlerinin hâtimesinde çokça görmek mümkündür.⁹⁴

Dönemin önemli fakihlerinden ve ediplerinden İbn Ebi'l-Abbâs el-Cüzâmî el-Malâkî, şair ile yakın bir dostluk içerisinde idi.⁹⁵ Bu edibin ölümü üzerine şair kırk dokuz beyitlik uzun bir mersiye yazmıştır. Mersiyede yer yer şairin hissettiği derin üzüntünün yanı sıra, Malâkî'nin ilmî ve toplumsal derecesine vurgular, atasözlerinden, tarihî ve dinî kavramlardan alıntılar, ölüm gerçeğine dair hatırlatmalar gibi birçok unsurun bir araya getirildiği mülâhaza edilebilir. Ayrıca şairin hüsn-i ta'lîllere başvurduğu, kabrin fizikî tasvirine yer verdiği, teşbih ve istiarelere müracaat ettiği ve ölen kişinin Ebü'l-Abbâs ailesi için önemi ne değindiği şiirin bazı beyitleri şöyledir:⁹⁶

هَبِّهَا عَكَظَ فَأَيْنَ قَسُ إِيَادِ	أَبْنِي الْبِلَاغَةِ فِيمَ حَنْفُ النَّادِي
فِيكُمْ بِفَتْكِهِ الْحِمَامِ الْعَادِي	أَمَا الْبَيَانُ فَقَدْ أَجَرَ لِسَانَهُ
مِنْ بَعْدُ ذَلِكُمْ الشَّهَابُ الْهَادِي	عُرِشَتْ سَمَاؤُ عَالَمِكُمْ مَا أَنْتُمْ
لَأَلَاءِ ذَاكَ الْكَوْكَبِ الْوَقَادِ	حُطُّوا عَلَيَّ عِنْدَ الطَّرِيقِ فَقَدْ خَبَا

⁹² Rusâfî, *Divân*, 42, 52, 109.

⁹³ Rusâfî, *Divân*, 42.

⁹⁴ Rusâfî, *Divân*, 38-39.

⁹⁵ Rusâfî, *Divân*, 63.

⁹⁶ Rusâfî, *Divân*, 63-66; Ferâcî, *Şfru'r-Rusâfî*, 79-80.

مِنْ طُولِ لَيْلٍ فِي قَمِيصِ حَدَادٍ

حَسَبُ الرِّمَانِ عَلَيَّكَ تُكَلِّمًا أَنْ يُرَى

عَصَّ الفَنَاءُ بِأَرْجُلِ القُصَادِ

أَلَيْمٌ بِرَبِّعِكَ غَيْرَ مَأْمُورٍ فَقَدْ

أَخْشِنَ بِهِ مِنْ مَرَقَدٍ وَوَسَادِ

أَمُوسَدًا تَلَّكَ الرُّخَامُ بِمِرْقَدِ

Belâgatın çocukları! Bu büyük kalabalık ne ola ki? Ukâz sanki, peki Kus b. Saide nerede?

Bu düşmanca ölüm, vuruşuyla sizdeki belâgatın dilini kırıp yok etti, Yüceliğimizin seması yükselsin, siz artık yol gösterici bir yıldızdan ötesiniz,

Konun bir yolun kenarına, bu parlak yıldızın ışığı söndü artık, Seni kaybın zamana ağır geldi, uzun geceler giydiler matem elbiselerini, Bir çağrı gelmediği halde evin ne kadar da kalabalık! Avlu dar geliyor gelenlere!

Bu mermerden düzlük mü senin yatağın? Ne kadar sert bir yastık ve bir yatak!

3.5. Gazel Şiirleri

Rusâfî'nin gazel içerikli şiirler de nazmettiği görülmektedir. Muhtemelen yaptığı terzilik işi ve çalıştığı çevrenin bir sonucu olarak terzi, bakırcı, marangoz ve dokumacı gençleri tasvir ettiği⁹⁷ bu şiirler, taklit eseri olmayan ve şairin kendisinin ürettiği özgün⁹⁸ teşbih ve istiareleri kullandığı gazellerdir. Bu şiirlerinde çok güçlü tasvir ile betimlemele-re yer veren ve gözlemleme yeteneğinin yüksek olduğu anlaşılan şair, okuyucuyu çizdiği resmin içine çekmektedir:⁹⁹

مَا اسْتَعَارَ الغُرَالُ مِنْهُ اسْتِعَارَهُ

هُوَ وَ الطَّبَّيُّ فِي الجَمَالِ سَوَاءٌ

⁹⁷ Rusâfî, *Divân*, 35, 42, 108, 116. Şair, bu şiirlerde sadece beyan değil bedi' sanatlarını da kullanmaktadır. Bk. Rusâfî, *Divân*, 116.

⁹⁸ Fevzi İsa, *eş-Şi'rû'l-Endelüsi*, 232.

⁹⁹ Rusâfî, *Divân*, 78.

مَثَلَمَا يُمَسِّكُ الْعَزْلُ الْعَرَاةَ

كَالرَّجَاءِ أَنْطَوَى وَفِيهِ شِرَارَةٌ

أَعْيَدُ يُمَسِّكُ الْحَرِيرَ بِنَفْسِهِ

مَا بَقَلْبِي حَوْتَهُ مِنْهُ ضُلُوعِي

O ve ceylan eşittir güzellikte... Hatta ondan almıştır ceylan güzelliğini, Öyle zarif bir şekilde ağzıyla ipeği tutuyor ki tıpkı ceylanın bir çiçeği tutuşu gibi,

Kalbimde kaburgalarımın ona dair gizledikleri şey, içinde kıvılcımlar bulunan bir arzu gibidir.

Alan araştırmacılarından M. Mecîd es-Saîd'e göre Rusâfi'nin erkek-
lere yazdığı bu gazel ve tasvir şiirleri şairin ahlâkî eğilimini yansıtmak-
tan öte onun sanatsal kudretini ve tasvir yeteneğini sergilemesine ola-
nak sağlayan araçlar olarak nitelendirilmelidir.¹⁰⁰

Erkeklerle yazdığı bu gazellerin¹⁰¹ yanı sıra kadın sevgililere de ga-
zellerinde yer vermektedir.¹⁰² Genel anlamda hissî bir yapıya sahip olan
gazellerinde, sevgilinin fizikî özelliklerini betimler ve ondan ayrı olma-
nın verdiği elem ve acılara değinir:¹⁰³

وَالثَّرِيَّا تَشُمُّ رِيحَ الْوُقُوعِ

عَبَقًا فِي قَمِيصِهِ الْمَخْلُوعِ

بِتُّ مِنْ أُخْتِهِ مَكَانَ الضَّجِيعِ

جَلَبَ الْفَجْرُ سَاعَةَ التَّوْدِيعِ

تَنْفُضُ الطَّلَّ أَحْمَرًا مِنْ دُمُوعِ

طَرَفَتْ مَطْلَعِ الثَّرِيَّا وَوَلَّتْ

تَحْتِ جُنْحِ مِنَ الدُّجَى أَوْرَثَتْهُ

أَيُّهَا اللَّيْلُ هَلْ دَرَى الْبَدْرُ أَنِّي

أَمَكَّنْتَنِي مِنَ الْعِنَاقِ فَلَمَّا

عَمَدَتْ بُرْدَهَا بِغُضْنٍ وَقَامَتْ

Süreyya yıldızının doğduğu esnada geldi ve döndü, yıldız onun varlığının rüzgarım koklarken,

¹⁰⁰ Saîd, *eş-Şîru fi ahdî'l-Murâbitin ve'l-Muvahhidin*, 190.

¹⁰¹ Rusâfi, *Divân*, 116, 48.

¹⁰² Rusâfi, *Divân*, 51, 106, 85, 86, 111.

¹⁰³ Rusâfi, *Divân*, 106-107.

Karanlığın kanatlarının altında, onun çıkarılmış gömleğinin içerisine bir koku bıraktı,

Ey gece! Acaba dolunay bu mekanda kız kardeşi ile gecelediğimi biliyor mu?

Gece bana kucaklaşma fırsatı verdi ama fecr attığında gelmişti veda saati, Yaprakları giysi edindi ve çiy gibi gözyaşlarını kızıl olarak dökmeye başladı!

İhvanîyyat¹⁰⁴ içerikli şiirlerinde arkadaşlarına dair ahlâkî övgülere yer verir. Onlarla olan samimi ilişkilerine ve mesafelerin dostluğu etkileyemediğine¹⁰⁵ vurgular yaptığı bu şiirlerin bazıları başlangıç,¹⁰⁶ içerik ve bitiş açısından aslında bir tür manzum risâle hüviyetindedir.¹⁰⁷ Bu içeriğe sahip maktu şiirlerinden birisinde câhiliye döneminde Araplar arasında meşhur olan kehanet yöntemi zecr ve iyâfeden bahsediyor olması dikkat çekicidir.¹⁰⁸ Ayrıca arkadaşlarına yazdığı bu şiirler bir yönden tasvir niteliğine sahiptir.¹⁰⁹

Arkadaşlarına ulaşmak ve onlarla buluşmak arzusunda olan şair, mesafelerin uzaklığı veya yaşının geçmiş olması sebebiyle bu isteğini gerçekleştirmekte zorlandığını ifade etmektedir.¹¹⁰ Bu şiirlerin birisinde arkadaşına verdiği öğütler ve Silves (Şilb) beldesinin insanlarına sitemi onun karakterini yansıtmaları bakımından da değerlidir.¹¹¹

عن جارهم وهو محبوبٌ بِأَقْتَارِ مَا بِالْهُمِّ رَقَدُوا فِي لَيْلِنِ عَيْشِهِمْ
تَوَسَّطُ مِنْ حَبِيبِ النَّفْسِ حَوَارِ وَالْحُرُّ أَكْثَرُ مَا يُزْرِي بِحَاجَتِهِ

Onlara ne oluyor da komşularından bihaber sıcak yataklarında yatıyorlar!? O, fakirlik içerisinde kalmışken!

¹⁰⁴ Rusâfî, *Divân*, 40, 43, 75, 98, 103, 112, 125, 63, 79, 58.

¹⁰⁵ Rusâfî, *Divân*, 41.

¹⁰⁶ Rusâfî, *Divân*, 103.

¹⁰⁷ Doğrudan bir risâleye cevap için yazılmış şiiri için bk. Rusâfî, *Divân*, 97. Bu şiirlerde bedi' sanatlarının etkisi daha fazla görülmektedir. Bk. Rusâfî, *Divân*, 41, 47, 76, 77.

¹⁰⁸ Rusâfî, *Divân*, 80.

¹⁰⁹ Rusâfî, *Divân*, 112-113.

¹¹⁰ Rusâfî, *Divân*, 45, 76.

¹¹¹ Rusâfî, *Divân*, 98. Öğüt içerikli bir diğer şiiri için bk. Rusâfî, *Divân*, 125-126; Ferâcî, *Şîru'r-Rusâfî*, 71.

Özgür kişi, önemsemez yoksunluğu, (zira) zayıflıktır habis ruhlulardan yardım istemek!

Arkadaşları ile ayrıldığında derin bir üzüntü ve keder içerisinde kalan şair, hem kırılğan kişiliğini hem de geçmişe dair özlemine ortaya koymaktadır:¹¹²

إِلَى كَمْ أَبَا بَكْرٍ نَحْنُ بِأَنْفُسِ
ظَمَاءٍ إِلَى عَهْدِ الْأَجْرِعِ أَوْ حَمِصِ
كَأَنَّ لَمْ تَرَ تِلْكَ الرَّبِّي وَكَأَنَّهَا
عَرَائِسُ تَرَعَاهَا الْمَوَاشِيطُ لَا نَصِ

Nerelere uçtuk susamış ruhlarla ey Ebû Bekir! Üceyri' ve Hıms'a doğru! Sanki bu tepeleri hiç görmemiştin, oralar kadınların güzelleştirdiği gelinler gibiydi!

Rusâfî'nin hem yaşadığı dönem şairlerinin genel tutumu hem de şairin kendi ahlâkî karakterinin etkisi sonucu hiciv şiirlerine yer vermediği ifade edilebilir.¹¹³

Sonuç

Endülüs'ün Murâbıtlar Devleti'nden Muvahhidler'in egemenliğine geçişi sürecinde yaşayan şair, her ne kadar Muvahhid şairi olarak kabul edilse de daha çok Murâbıt şairlerinin özelliklerine sahiptir. Nitekim şiirlerindeki “sanatsal” kaygı ve tasvir gücü fazlasıyla İbn Hafâce ve İbn Zekkâk gibi Murâbıtlar dönemi şairlerini hatırlatmaktadır. Dolayısıyla şair, dönemsel olarak Muvahhidler'in hâkimiyetinde yaşamış olsa da şiirlerinin yapı ve içerik özellikleri ile onun bir Murâbıt şairi olduğu tespitinde bulunmak mümkündür. Ahlâkî yönünün de yüksek olduğu görülen şair, keskin gözlem becerisini birlikte yaşadığı kişileri tavsif ettiği şiirlerinde ortaya çıkarmıştır. Şair, bilhassa medih şiirlerinden uzak durmasına rağmen birçok kaynakta “Muvahhidler'in Şairi” diye adlandırılmıştır. Bu durum, onun şairlik yeteneğinin düzeyini göstermesi açısından dikkate değerdir.

Vizüel yani gözleri ile yaşayan bir şair olarak tanımlanabilecek

¹¹² Rusâfî, *Divân*, 103.

¹¹³ Rusâfî, *Divân*, 26; Hiciv içerikli şiirleri için bk. Rusâfî, *Divân*, 114, 105.

Rusâfî, kelimelerin fonetik yapısından, seslerinden ziyade anlamların birbiri ile olan uyumuna özen göstermiştir. Dolayısıyla şiirlerinde (ihvaniyyat hariç) bedi' sanatlarına tesadüf etmek zordur. Diğer yandan şair, şiirlerinde sosyal problemlere yoğunlaşmak yerine kişisel hayal dünyasını ve estetik kaygıları ön planda tutmuştur. Rusâfî, kelimelerle ustaca “oynamış” ve onları yeni anlam dünyalarına sokmuştur. Şiirlerinde hareketten ziyade bir sükûnet ve dinginlik hâkimdir. Bu özellikler onun karakterini ve yaşam şeklini de yansıtmaktadır.

Kaynakça

- Aydın, Mustafa. “Müveşşah”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/229-231. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Beraket, Rızk Umrî. “el-Vasfu beyne Rusâfî el-Belensî ve's-Serî er-Reffâi; Dirâsa Mukârene”. *Mecelletü'd-Dirâsâti't-Terbeviyye ve'l-İnsâniyye* 5/4, (2013), 470-543.
- Dayf, Şevki. *Târihu'l-edebi'l-Arabî; 'asru'd-düvel ve'l-imârâti'l-Endelüs*. Kahire: Dârü'l-Maârif, ts.
- Dendeş, Abdullatif. *el-Endelüs fi nihâyeti'l-Murâbitîn ve müstehelli'l-Muvahhidîn*. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1988.
- Evsî, Hikmet Ali. *el-Edebü'l-Endelüsî fi 'asri'l-Muvahhidîn*. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, ts.
- Ferâcî, Hâlid Şükr Mahmud Salih. *Şi'u'r-Rusâfî er-Reffâi el-Belensî*. Bağdad: Câmîatu Bağdad, Doktora Tezi, 2003.
- Ferrûh, Ömer. *Târihu'l-edebi'l-Arabî; el-edeb fi'l-Mağrib ve'l-Endelüs 'asru'l-Murâbitîn ve'l-Muvahhidîn*. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-İlmi li'l-Melâyîn, 1985.
- Haccî, Abdurrahman Ali. *et-Târihu'l-Endelüsî mine'l-fethi'l-İslâmî hattâ sükûti Gırnâta*. Beyrut: Dârü'l-Kalem, 1981.
- İbn Asker, Ebû Abdullah – İbn Hamsin, Ebû Bekir. *A'lâmu Mâlaka*. thk. Abdullah el-Murâbit et-Tarğî. Beyrut: Dârü'l-Emân, 1999.
- İbn Hallikân, Muhammed b. Ebû Bekir. *Vefeyâtu'l-a'yân ve enbâu ebnâi'z-zamân*. thk. İhsan Abbas. 8 Cilt. Beyrut: Dârü Sâdır, 1971.
- İbn Saîd, Ebü'l-Hasen Ali b. Musa. *el-Muğrib fi hule'l-Mağrib*. thk. Şevki Dayf. 2 Cilt. Kahire: Dârü'l-Maârif, 1964.

- İbnü'l-Ebbâr, Ebû Bekir el-Kudâî. *el-Hulletu's-siyerâ*. thk. Hüseyin Munis. 2 Cilt. Kahire: Dârü'l- Maârif, 1985.
- İbnü'l-Ebbâr, Ebû Bekir el-Kudâî. *el-Muktedab min Kitâbi Tuhfetu'l-kadîm*. thk. İbrahim el- Ebyârî. Kahire: Dârü'l-Kitâbi'l-Mısri, 1989.
- İbnü'l-Ebbâr, Ebû Bekir el-Kudâî. *et-Tekmile li Kitâbi's-Sıla*. thk. Abdussellâm el-Hiras. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995.
- İbnü'l-Hatîb, Muhammed b. Abdillâh b. Saîd es-Selmânî Lisânüddîn. *el-İhâta fî ahbâri Gırnâta*. thk. Yusuf Ali Tavi. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- İbnü'l-Hatîb, Muhammed b. Abdillâh b. Saîd es-Selmânî Lisânüddîn. *A'mâlu'l-a'lâm fî men büyî'a kable'l-ihtilâm min mü'lûki'l-İslâm*. thk. Kisravi Hasan. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- Makkarî, Ahmed b. Muhammed. *Nefhu't-tîb*. thk. İhsan Abbas. 8 Cilt. Beyrut: Dârü Sâdir, 1988.
- Merrâküşî, Abdulvâhid. *el-Mu'cib fî telhisi ahbâri'l-Mağrib*. thk. Muhammed Saîd el-Iryân. Kahire: Lecnetü İhyâit-Turâsi'l-İslâmî, 1962.
- Miknâsî, Ahmed b. el-Kâdî. *Cezvetü'l-iktibâs*. 2 Cilt. Rabat: Dâru'l-Mansûr, 1973.
- Monroe, James T. *Hispano-Arabic Poetry: A Student Anthology*. London: University of California Press, 1974.
- Muhyiddîn, Muhammed. *eş-Şi'ru'l-Endelüsî fî 'asri'l-Muvahhidîn*. Tilimsan: Tilimsan Üniversitesi, Me'hadu'l-Lügati'l-Arabiyye ve Âdâbuhâ, Doktora Tezi, 1998.
- Rusâfî, Gâlib. *Divân*. thk. İhsan Abbas. Beyrut: Dârü's-Şurûk, 1983.
- Sa'd, Fevzi İsa. *eş-Şi'ru'l-Endelüsî fî 'asri'l-Muvahhidîn*. İskenderiye: Dârü'l-Vefâ, 2007.
- Saîd, Muhammed Mecid. *eş-Şi'ru fî 'ahdi'l-Murâbutîn ve'l-Muvahhidîn*. Beyrut: ed-Dârü'l-Arabiyye li'l-Mevsûât, 1984.
- Sekafî, Ahmed b. Ayda. "et-Tenâssu fî Şi'ri'r-Rusâfî el-Belensî". *Mecelletü Câmîati'l-Enbâr li'l-Lugâti ve'l-Edeb* 7 (2012), 1-63.
- Ukaylî, Fevziyye Abdullah Muhammed. *el-İtticâhu'l-bedevî fî ş-i'ri'l-Endelüsî*. Mekke: Câmîatu Ümmi'l-Kurrâ, Doktora Tezi, 2010.
- Yusuf, Cuma Hüseyin. "Sûratu'l-Memduhi fî Şi'ri'r-Rusâfî el-Belensî". *Mecelletü Âdabi'l-Ferâhîdi* 11 (2012), 159-190.